

Kicsi gyíkocskák napoznak a lövészárookban

(1999–2001)

Fejfájással ébredtem. A laktanya kultúrházának nézőterén felállított emeletes vaságyak között botorkált, kóválygott mindenki. Mintha az ágylabirintusban a bikafejű Minótauroszt leleselkedett volna. Természetesen Héraklész sehol. Pasziphae anyánkat (JSZSZK – Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság) meghágtá a bika (itt: kétfejű sas, hasán pajzs, rajta négy C-alakú patkó, Само Слога Србина Спашава¹), és mi szívunk miatta. Alighanem mi magunk vagyunk a Minótaurosztok, egymás Minótaurosztocskái, és a sok kicsi Minótauroszt, így tömegben nem több mint egy snassz marhacsorda, akiket körülugrálnak, terelgetnek a terepszínű pulikutyák. És Héraklész sehol, talán merev részegen fekszik a buszállomás kocsmájának linóleumos padlóján. Záráskor a kocsmárosné felmos, és meglepődik, jé, micsoda izmos kis tengerész heverészik itt, a bánát szikes ölén. Tán tengeri tarlón át fújta ide a Košava. Tegnap egész nap az autóbussz ablakán keresztül bámultuk a tájat és – miután elhagytuk Belgrádot – a várostáblákat, keresve, hogy hol kell leszállnunk. Bámultuk, hogy nőnek egyre magasabbra a hegyek, a hegyekből is hogy nőnek hegyek, majd végül már csak lefelé bámultunk, a hegytetőről, a hegyeket. Az egykori Macsó bántság hegyeit. A XIII. században itt éltek a macsók. És macsóként védtek a magyar végvárakat. Elég hülyén hangzik. Valjevó magyar neve Macsó. Ez is hülyén hangzik. Leszünk macsó katonák, márciusi ifjak, 185 m-rel tengerszint felett. Elindultunk az utazótáskákat cipelő tömeg után (marhacsorda, ld. fenn). A laktanya bejárata előtt még álldogáltam tíz percet (pont annyit, amennyi még hátra volt a jelentkezési határidőig). A pontosság az úriember ismérve. És egy úriember a jég hátán is... Főleg most. Most kell megőrizni úriemberségünket, elvtársak, ezekben a nehéz pillanatokban, mikor bástyái dőlnek a civilizáció végvárainak, elvtársak, most őrizzük, ragadjuk meg, szoríccsuk a kutya úriistenit neki, míg bele nem lilul. Zöldre festett betonfülke, két oldalt hosszú kerítés, nem magas, átugorható. Belülről bokrok, kívül hatalmas fák. A gyakorlótéren sok kicsi Minótauroszt cigarettacsikket szedeget. Fel-le bóklásznak a legelőn, mélyre hajolnak, csippentenek. Majd jön a tiszt (puli), elszív egy cigit, a földre dobja és várja, hogy ki veszi észre. Nézelődik, elunja, bemegy a kantineba, pult alól iszik egy felest, néhány perc múlva visszajön és káromkodik, hogy még mindig nem szedte fel a csikket. Vissza a kultúrház labirintusába. Reggel. Minótaurosztosdi. Majd hosszú, tömött sorokban (még mindig a tehéncsorda-hasonlat) séta az ebédlőteremig. Hideg gríz. Szerencsére sosem voltam kollégista. Kollégiumban csak a nyári irodalmi táborok alkalmával jártam, mint gasztroturista egzotikus keleten, kóstoltam a robbantottcsirkét,² csipegettem a farcsontra ráégett húst. A grízt az óvodában nem szerettem, majd

lassan leszoktam róla. Hogy bármit is ne szeressek. Ami ehető, azt meg lehet enni.³ Csak ne mozogjon és ne legyen bűdös, mondogatta apám, mikor anyám kiábrándultan, szinte rémülten nézte, ahogy esszük, tömjük magunkba a nagybátyámtól kapott nutriát, lókolbászt, fokhagymás számszálámit. A grízt anyám is szerette. Apám nem. Pedig a gríz nem is mozog, és pláne nem bűdös.

*

Hideg van, a kutyák vonítanak, a hold kerek és udvara van, minden klappol. A cserépkályha lassan, szinte észrevétlenül melegíti fel a hálótermet, pattannak a lécdarabok, gyanítom, mire felmelegítené, már ki is fog hűlni észrevétlenül. A teremben negyvenegyen vagyunk, vacogunk a takaró alatt. Verlaine *Intézeti lányok* című versének spontán szerb fordításával próbálom egy kicsit meghittebbé, melegbé varázsolni az éjszakát, „és a drága, dombos / árnyba, szőke bozótba merül ajka.” Sójaj visszhangzik, kórusban. Negyvenen fekszünk csendben, hallgat mindenki, mély szusszanások a durva takaró alatt. Az ablakon át bevilágító hold elé mint felhő kúszik a lehelet fehér párája. Az esti begyújtás sokáig tartott. Mire a lak tanya hátsó, a cigánytelep felé eső kerítéséhez értünk tüzelőért, már elfogyott a fa, egy-két kidobott ablakkeretdarabot (kis ablak, valószínű, WC-ablak) sikerült előkotornunk a szemét közül, de az még gyújtósnak is kevés. Ha nincs, hát nincs, mondta az őrzető, szerezzetek. Azaz lopjunk a másik hálóteremből. Első gyakorlat: mélykúszás. Csend, lassú, kiegyensúlyozott légzés, puha mozdulatok, mint a macska, majd, ha mozdul valaki a takaró alatt, dermedés, szfinx (helyett lehet akár couleur locale: imádkozó sáska). Közben meg lehet töprengeni, hogy mért hasonlítjuk magunkat mindenféle állathoz, macska, róka, medve (intimebb környezetben: maci, mackó, esetleg dörmí). Lehet, szeretnénk néha levetkőzni önmagunkat. Gátlásaink tesznek emberré. Törvények, szabályok, elvárások, mindenféle korlátozások, erre épül az egész civilizáció. Ha gátlástalan, az már nem is emberi, nem civilizált, lábbal tiporva sok ezer év és megannyi ős. Szeretnénk néha mindentől megszabadulni, csak az a gond, hogy már nem is tudnánk mit kezdeni magunkkal, ha mindez nem lenne. Nem tudjuk, mi van, ha ez nincs. Legalább a gátlásainkat hagyj meg nekünk felség. Mélykúszás, mint a kicsi gyíkocskák (ismét egy állathasonlat). Mindenki fog egy fadarabot (A gekkó: a legtöbb gekkó végtagjain széles, bőrlebenyes ujjak vannak, amelyek alsó felületét nagyon finom sörtékből álló tapadólemezek borítják.), mélykúszás vissza, ki az ajtón, ajtó becsuk, fellelegez. A takaró alatt, ha már nem melegít az a kályha, legalább még egy élménnyel gazdagabban vacogjunk álomba magunkat összeölelkezve Verlaine intézeti lányával.

*

A reggeli ébresztő (bejön a tiszt és üvölt, mintha fájna neki) után mosakodás, borotválkozás jéghideg vízben (jó reggelt, valami baj van a vízmelegítővel), majd sorakozó a gyakorlótéren. Jani⁴ mellettem áll, a tiszt vele szemben, üvölt, ő meg értetlenül pislog, mit mond?, fordul felém elkerekedett szemekkel. Hosszú, menj a konyhába mosogatni, válaszolok. Délután mesélem, ott kezdődött, hogy lelogott a

cipőfűzője, ezért a tiszt elkezdett üvöltöni (még mindig fáj neki), hogy húzza meg a masnit, majd miután rájött, hogy ebből ebben az életben nem lesz kétirányú kommunikáció, az efféle verbális akció a szerencsétlen kiskatonából semmiféle reakciót nem fog kiváltani, Newton kussol az összes törvényével⁵ együtt, már arról üvöltött, hogy hogy fogja megérteni a vezényszavakat, ha még azt sem érti, hogy cipőfűző (cipőfűző, érted?, láb, cipő, fűző, csomó, masni, kötél, akasztófa), majd végül, ha már itt van, csináljon valami hasznosat, menjen mosogatni a konyhára.

*

A tizenhatodik születésnapomra kaptam anyámtól egy szájharmonikát. Hohner, jubileumi kiadás, elegáns fadobozban. Évekig csak nézegettem, pakolgattam, majd elcsomagoltam és magammal hoztam. Talán mert a nyers vadvilág, amit elképzeltem, hogy itt vár, rögtön a *Volt egyszer egy vadnyugatot* juttatta eszembe. Megérkezik a vonat, megszólal a szájharmonika, a három bandita farkasszemet néz az ismeretlennel, a háttérben három ló, nekem hoztátok?, majd én megosztom az enyémet, mondja az egyik vigyorogva, az ismeretlen maga elé mormolja: még így is marad két fölösleges, és eldördülnek a pisztolyok. Tökéletes nyitány. Kinn ülök a hegyoldalon, a távolban a Kolubara folyónál három kecske, előveszem a szájharmonikát, és minden klappol. Ha az egyiket megeszem, fölfalom, szimatot fogva, mint a bánáti farkas,⁶ még mindig marad kettő. Ezt képzeltem, de most inkább a gyakorlati oldaláról kellene megközelíteni a kérdést. Merthogy most abból főzünk, amink van. Belépek a kultúrházba. A tiszt megjelenik kócosan, borostásan, ziláltan, talán másnaposan is. Szimpatikus. Végre valaki laza önmaga itt, ebben az állatkertben. Katonazenekar? Miért is ne? Valaki gitárt is hozott, a raktárban meg van egy dobfelszerelés. Beszéljétek meg, és ha van szabadidőtök, ide bármikor bejöhetek. Most épp a cigányzenekar gyakorol. Gyere, bemutatlak nekik. Benn két harmonikás és egy klarinétos. Rögtön feltűnik, hogy az egyik harmonikásnak hiányoznak a jobb kezén a legfelső ujjpercei. Ujjcsonkok siklanak a billentyűkön. Barátságosabb időben ez elég lett volna, hogy leszereljék, de most háború van. Ilyen apróságon nem akadunk fel. Könnyű errefelé barátkozni, mindenki egyedül van és mindenki rögtön a közös témát keresi a másikkal. Kapcsolatokat építünk. Lehetőleg mihamarabb, nincs idő a részletekre. Előkerítenek egy akusztikus gitárt, kéne egy kontrás. Szerencsémre otthon a szomszédunk, egy emelettel fölöttünk, lakodalmas zenész volt meg kamionsofőr. Amikor nem volt úton, vagy részeg volt, vagy gyakorolt. Vasárnapi ebéd, délutáni sorozatok, szieszta, és közben zengett az egész lépcsőház a 3+2-slágerektől. Minden hétvégén, reggeltől estig nyúzta a harmonikáját. Három akkord, esztam. Egy óra múlva már cigány tesó voltam én is. Az első könyv, amit apámtól kaptam (nem is tudom, miért és hogyan, de egyszer apám édességsomag⁷ helyett könyvvvel állított haza), Vidoe Podgorectől a *Szöke cigánygyerek* volt.

*

Zastava M70, technikai adatok:

Űrméret: 7,62

Lőszer: 7.62 x 39 mm

Tárkapacitás: 30 töltényes kivethető ívtár

Működési elv: gázvezetetéses, forgó zárfejes reteszelésű

Tömeg: 3,7 kg

Csőhossz: 415 mm

Elméleti tűzgyorsaság: 620 lövés/perc

Csőtorkolati sebesség: 720 m/s

Írányzék típusa: állítható, nyílt írányzék, kiegészítő foglalat szükséges optikai írányzék számára

Hatalmas kádakból halászták elő, ölelték gumikesztyűben, csomagolták nejlonfóliába, adták és vittük pucolni. Az olajtól ragad, hozzánk, kezünkbe, ruhánkra. Lőpor- és olajszagú az egész folyosó. Most lehetne pacifistának lenni, ha érdekelne valakit. (Nem érdekel senkit.) Rimbaud nem volt pacifista, József Attila meg nem lehetett, mert esélyt sem adtak neki. Tűzoltó leszel, s katona!⁸ Mért ne lehetnék inkább vadakat (s hadakat⁹) terelő juhász? Bojtár, a jelenlegi helyzetemet tekintve, akire tüzesen süt le a nyári nap sugára (még mindig hidegek vannak). A puska tocsog az olajban. Szétszereljük. Tölténytár, cső stb. Kis rongydarabokkal törölgetjük, sodorjuk, dugdossuk a csőbe, ennek állítólag csillogni kell majd valamikor, a végén. Hosszú nap lesz ez.

*

Kérem szépen, nevezzük már nevén azt a szerencsétlen gyereket. Hiába bugyoláljuk pólyába, kötjük kezét-lábát össze, védve a világtól, vagy a világot tőle, ha már lenni (vanni) tetszik (vagy sem), legyen neve is az, ami. Jelen esetben politikai oktatásnak nevezik ezt a gyereket. Kaptuk orrba-szájba eddig is, de most, most végre torkaszakadtából oázhat, bele a csillagos égbe. Kimondatott a név. Politikai oktatás. Mert ugyebár nem csak a puskát, az elmét is fényesíteni kell, hogy csillogjon, mint a Salamon töke. Szerencsétlen Salamon, mióta töklámpással világított a börtöncellájában, ezen röhög az egész világ. Tanulság: maradj kussba, légy (legyen) sötét és nem lesz baj. Esetleg: a töködet ne tedd az ablakba, mert kiröhögnek. De ez jelen esetben irreleváns. Visszatérve az elme fényesítésére. Sok okosságot tudunk meg a nevén nevezettől. Pl. Amerikában azért rendelnek mindent telefonon, mert az emberek nem mernek kimenni az utcára a gengszterek miatt. Mert a rendőrök is ugyebár, ott olyanok, mint a Pizskos Harry. Pizskosak. És fánkot esznek. Fúj. Valamint Amerikában azért hord mindenki digitális karórát, mert olyan hülyék, hogy az analógot nem tudják leolvasni. Ezt valamiért, I have no idea why, de projektoron is kivetítik. Analóg óra, digitális óra. Analóg mutató (cáger), digitális kijelző. Az előadótiszt rajzolta. Készült, rajzolt, jegyzetelt, fontos, hogy mindenki megértse a mondandója lényegét. És emellett ugyebár nem kell elfeledni, hogy a jugoszláv hadsereg hős katonája¹⁰ simán, csípőből lelőtte az amerikai láthatatlan lopakodó repülőgépet. Ezt ne felejtjük. Ez a megnyugtató magyarázat mindenre.

Lelőtte a láthatatlan lopakodót. We are the Champions! A Jugoszláv. Az amerikaiit. Lelőtte. Le-lőt-te. Punkt.

*

Hé, te. Hívat a kapitány. Én? Te. Menj a kapitányhoz. Kopogok, belépek. Ott ül az asztal mögött, vállán csíkok, csillagok, rangjelzések. Mit akarsz? Hívatott. Aha, ülj le. Beszéljünk. Na, ez érdekes lesz. Mi a végzettséged? Vegyész vagyok, jártam néhány évet az újvidéki Művészeti Akadémiára, de azt nem fejeztem be. És mért nem? Hát, a gazdasági helyzet, a háború meg ilyenek. A szüleim nem tudták fizetni az albérletemet. És mért nem dolgoztál? (Kezd unalmasan egyhangú lenni ez a kérdezz-felelek, de ő a főnök.) Próbáltam. Dolgoztam egy ideig mint újságíró. Ahha, politika? Nem, horoszkóp. Az egyetlen, amit senki nem vállalt, úgyhogy ez volt az egyetlen, amiért fizettek. Hosszú elemzések a lélek legmélyebb bugyirairól, ahová már csak a Szaturnusz halovány fénye pislákol be, különösen, ha együtt áll a Marssal és a Vénusz 43 fokos szöveget zár be az előbbi kettő érintésével húzható egyenessel. A szerb nyelvű *Politika* című napilap horoszkópját fordítottam, és hogy ne legyen észrevehető, felcseréltem a csillagjegyeket. Mint a dadaista költők, bele a kalapba, összerázzuk, és potyog az asztalra a bak meg a szűz. És látom, jártál Kanadában. Az ugye NATO-tagállam? Tudtommal. Azok is bombáztak bennünket. Biztos? Biztos. És mért jöttél vissza? Mert megkaptam a behívómat. (Néma csönd.)

*

A Pierolapitechus (legtávolabbi emberszabású őünk) forradalmi találmánya az ágy volt. Fekhely, fészek a fák ragadozóktól védelmező lombkoronájában. Ennek köszönhetően békében alhattak őseink, hosszan, mélyen, édesen, közben meg az agy rendszerezte a napközben begyűjtött információkat, és láss csodát, elkezdtek, elkezdtünk gondolkodni. Ugyanekkor alakult ki az empátia is. Mindez 13 millió évvel ezelőtt. Tizenhárom. Érted? Hajnali kettőkor recsegő szirénázásra ébredtünk. Ezt nevezik riadónak. Öltözés, rohamcsomag, puska és sorakozó a téren. A kapitány kezében stopperóra. Drága Pierolapitechusom! Mivé lettünk?

JEGYZETEK

1. Hivatkozás a szerb címerre. A benne található négy C (cirill Sz) az idézett jelmondat kezdőbetűi: „Csak az egység menti meg a szerbet.”

2. Sült csirkeaprólék. A szabadkai kollégium, a Kosztolányi Dezső Irodalmi Tábor állandó helyszínének egyik specialitása.

3. Kivéve a karfiolt.

4. Emlékeztetőül: egy kukkot sem tud szerbül.

5. Elsősorban a 3. törvényről van szó (hatás-ellenhatás), de a helyzetre alkalmazható az 1. törvény is (tehetetlenségi törvény).

6. A delibláti homokpusztán élő ragadozó. Védett állat.

7. Még a háború előtt, minden fizetésnapkor apám körbejárta a boltokat, és egy teli zacskó édességet hozott haza. Ez volt a havi fejadag.

8. József Attila: *Altató*.

9. „s mi jó falat”

10. Megjegyzendő, hogy ez a hős jugoszláv katona magyar volt, akit nem sokkal korábban egy szerb katona lőtt mellbe a kocsmában, csak azért, mert magyarul beszélt. Felépült, lelőtte a lopakodót, majd az egész zászlóalját kitüntették, kivéve őt, a „hős jugoszláv katonát”.

